

3 · 4

31 / 1983

***Slovenský
národopis***

Na obálke: 1. strana: Matka s dieťaťom. Lučivná, o. Poprad. Foto J. Nový, 1959,
Archív NÚ SAV

4. strana: Rodina. Detail z tabulovej maľby Majstra Pavla z Levoče. Levoča, okolo r. 1520. Tento, ako aj ostatné historicky staršie obrazové doklady, sú z pripravovanej práce PhDr. Sone Kovačevičovej, CSc. o ikonografických materiáloch dokladajúcich život ľudu na Slovensku od VIII. do XVIII. storočia.

Obrazový dokumentárny materiál v čísle poukazuje na historické korene a vývin tradícií rodinného života a spolunažívania, ktorého jednotlivé elementy a zložky pretrvávajú dodnes.

HLAVNÁ REDAKTORKA
Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Viera Gašparíková

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Adam Pranda, Antonín Robek

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.cceol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

ÚLOHA RODINY V ETNOKULTÚRNYCH PROCESOCH V PODMIENKACH SOCIALIZMU

- Úvod (Božena Filová) 344
- Filová, B. (ČSSR): Súčasná rodina ako miesto pôsobenia tradícií spôsobu života 350
- Drobiževová, L. M. (ZSSR): Etnosociologické štúdium rodiny v ZSSR a možnosti porovnávacích výskumov 361
- Todorov, D. (BLR): Obsah, štruktúra a intenzita kultúrneho využitia súčasnej bulharskej rodiny 367
- Biernacka, M. (PLR): Rodinné vzťahy a väzby v dedinskej spoločnosti — tradície a premeny 377
- Morvayová, J. (MLR): Premeny rodinných sviatkov v období socializmu 386
- Griepentrogová, G. (NDR): K niektorým zmenám v partnerských vzťahoch v manželstvách a rodinách pracovne aktívneho obyvateľstva magdeburskej oblasti medzi rokmi 1900 až 1960 399
- Radovanovičová, M. (SFRJ): Podstatné znaky súčasných procesov premien v dedinskej rodine v Srbsku (Etnologický aspekt) 407
- Ždanková, T. A. (ZSSR): Štúdium zmien v tradičnej štruktúre rodiny u národov Strednej Ázie v podmienkach socializmu 414
- Makavejevová, L. (BLR): Etnosociálne aspekty rozvoja súčasných manželských a rodinných vzťahov 427
- Kašubová, M. S. (ZSSR): Tradície a inovácie vo vnútorodinných vzťahoch u národov Juhoslávie 435
- Szyferová, A. (PLR): Procesy premien kultúrnej tradície v miešaných manželstvách na území severného Poľska 445
- Antonić, D. (SFRJ): Autorita starešinu v tradičnej a súčasnej rodine 454
- Divacová, Z. (SFRJ): Súčasná transformácia úloh členov rodiny v obradoch 459
- Provazník, D. (ČSSR): Teoreticko-metodologické problémy výskumu rodiny (Sociologické hľadisko) 466
- Malá, E. (ČSSR): Vplyv kultúrnej orientácie rodiny na kultúrny vývoj detí (Sociologická analýza diferencovaných typov rodín) 479
- Robek, A. (ČSSR): Integrační a desintegrační tendence malé etnické skupiny 487
- Heroldová, I. (ČSSR): Predávaní etnokultúrnych informácií v etnicky homogenných a etnicky heterogenných rodinách 494
- Pranda, A. (ČSSR): Základné činitele procesu prenášania etnokultúrnych tradícií 501
- Kandert, J. (ČSSR): Štruktúra rodiny a tradície 517
- Salner, P. (ČSSR): K postaveniu osôb v dôchodkovom veku v súčasnej vidieckej rodine 524
- Ratica, D. (ČSSR): Rodinná výchova ako forma intergeneračného prenosu etnokultúrnych tradícií 534
- Čukan, J. (ČSSR): K problematike rodinného života baníckej dediny v kapitalizme a v socializme 541
- Štibrányiová, T. (ČSSR): Neúplné rodiny ako problém etnografického štúdia 552
- Rychlíková, M. (ČSSR): K niektorým problémom postavenia ženy v dôchodkovom veku v dedinskej ro-

dine	557	C. Zálešák: Folklórne hnutie na Slovensku (Milan Leščák)	648
Sigmundová, M. (ČSSR): K otázke tradície jedného dieťaťa v rodine	561	Umění a řemesla (Viera Feglová)	649
Stoličná, R. (ČSSR): Vplyv rodiny na udržiavanie tradičných prvkov v stravovaní	569	Kniha o Faustovi (Zora Vanovičová)	650
Profantová, Z. (ČSSR): Antitéza — funkčný prostriedok vyjadrenia patriarchálno-rodinných vzťahov v slovenských prísloviach	575	P. Horák: Struktura a dějiny. Ke kritice filosofického strukturalismu ve Francii (Rasta Stoličná)	651
Kočiš, F. (ČSSR): Kultúra jazykového prejavu v rodine	582	Sozialkultur der Familie (Peter Salner)	652
Gašparíková, V. (ČSSR): Rodina a rozprávačská tradícia	588	Nestelberg (Ema Drábiková)	654
Kiliánová, G. (ČSSR): Význam medzigeneračných vzťahov pre transmisiu ľudovej prózy na Kysuciach	593	Staryj Peterburg (Adam Pranda)	656
Krekovičová, E. (ČSSR): Miesto rodiny v mechanizme fungovania a transmisie piesní v dedinskom prostredí	601	The Future of pastoral Peoples (Peter Podolák)	658
		Geschichte der deutschen Volksdichtung (Mária Kosová)	660
		Truhen und Kästchen (Eva Večerková)	661
		OBSAH 31. ROČNÍKA	663

ROZHLADY

Pozdrav Michalovi Markušovi k sedemdesiatke (Adam Pranda)	607
Vývoj záujmu o etnografický výskum rodiny a jeho súčasné tendencie v západnej etnografii (Viera Urbančová)	611
K otázke etnokultúrneho charakteru súčasnej rodiny v západnej Afrike (Juraj Vámoš)	617
Medzinárodná konferencia MKKKB v Szentendre (Ján Botík)	619
Pracovný seminár o etnických procesoch (Magdaléna Paríková)	625
Činnosť Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV v roku 1982 (Peter Salner)	628

RECENZIE A REFERÁTY

Socializace vesnice a proměny lidové kultury (Adam Pranda)	632
R. Jeřábek a kol.: Proměny jihomoravské vesnice (Ján Podolák)	634
Stratigraphische Probleme der Volksmusik in den Karpaten und auf dem Balkan (Soňa Burlasová)	637
Opera ethnologica 8. ČSAV — Etnografický atlas I. (Peter Slavkovský)	639
J. Podolák: Tradičné ovčiarstvo na Slovensku (Viera Urbančová)	640
V. Nosálová: Slovenský ľudový odev (Viera Urbančová)	642
J. Paličková-Pátková: Ludové kožušníctvo na Slovensku (Viera Urbančová)	644
M. Komorovská: Slovenské črπάky (Jarmila Paličková - Pátková)	647

СОДЕРЖАНИЕ

РОЛЬ СЕМЬИ В ЭТНОКУЛЬТУРНЫХ ПРОЦЕССАХ В УСЛОВИЯХ СОЦИАЛИЗМА

Введение (Божена Филова)	344
Филова, Божена (СССР): Современная семья как место воздействия традиций образа жизни	350
Дробижева, Л. М. (СССР): Этносоциологическое изучение семьи в СССР и возможности сравнительных исследований	361
Тодоров, Д. (Булгария): Содержание, структура и интенсивность культурного потребления в современной болгарской семье	367
Биернацка, М. (Польша): Семейные отношения в деревенском обществе — традиция и перемены	377
Морван, Й. (Венгрия): Перемены семейных праздников в период социализма	386
Грипентрог, Г. (ДДР): К некоторым изменениям в партнерских отношениях в браке и семье активного трудового населения деревень Магдебургской области в период 1900—1960 гг.	399
Радованович, М. (Югославия): Существенные знаки современных процессов изменений в деревенской семье в Сербии	407
Жданко, Т. А. (СССР): Изучение изменений традиционной структуры семьи у народов Средней Азии в условиях социализма	414
Макавеева, Л. (Булгария): Этносоциальные аспекты развития современных супружеско-семейных отношений	427

Кашуба, М. С. (СССР): Традиции и инновации во внутрисемейных отношениях у народов Югославии	435
Шифер, А. (Польша): Перемены культурной традиции в смешанных браках в северных областях Польши	445
Антониц, Д. (Югославия): Авторитет старейшины в традиционной и современной семье	454
Дивац, З. (Югославия): Современные трансформации ролей членов семьи в обрядах	459
Провазник, Д. (ЧССР): Теоретико-методологические проблемы семьи в ЧССР	466
Мала, Э. (ЧССР): Влияние культурной ориентации семьи на культурное развитие детей	479
Робек, А. (ЧССР): Тенденции интеграции и десинтеграции небольшой этнической группы	487
Херолдова, И. (ЧССР): Передача этнокультурной информации в этнически однородных и этнически неоднородных семьях	494
Пранда, А. (ЧССР): Основные факторы процесса передачи этнокультурных традиций	501
Кандерт, И. (ЧССР): Структура семьи и традиция	517
Салнер, П. (ЧССР): К положению лиц пенсионного возраста в современной словацкой деревенской семье	524
Ратица, Д. (ЧССР): Семейное воспитание как форма межпоколенной передачи этнокультурной информации	534
Чукан, Я. (ЧССР): К проблематике семейной жизни шахтерской деревни при капитализме и при социализме	541
Штибрани, Т. (ЧССР): Неполные семьи как проблема этнографического изучения	552
Рихликова, М. (ЧССР): Положение женщины пенсионного возраста в семье в начале 80-х годов 20-го века	557
Сигмундова, М. (ЧССР): К вопросу традиции системы одного ребенка в семье	561
Столична, Р. (ЧССР): Влияние семьи на сохранение традиционных элементов в питании	569
Профантова, З. (ЧССР): Антитеза — функциональное средство выражения патриархально-семейных отношений в словацких пословицах	575
Кочиш, Ф. (ЧССР): Культура языкового проявления в семье	582
Гашпарикова, В. (ЧССР): Семья и рассказчицкая традиция	588

Киллианова, Г. (ЧССР): Значение межпоколенных отношений для трансмиссии народной прозы на Кисуцах	593
Крековичова, Э. (ЧССР): Место семьи в механизме функционирования и трансмиссии песни в деревенской среде	601

ОБЗОРЫ

Юбилей Д-ра Михала Маркуша, канд. наук (Адам Пранда)	607
Развитие интереса к этнографическому исследованию семьи и его современные тенденции в западной этнографии (Вера Урбанцова)	611
К вопросу этнокультурного характера современной семьи западной Африки (Юрай Валоши)	617
Международная конференция МКККБ в Сентендре (Ян Ботик)	619
Рабочий семинар о этнических процессах (Магдалена Парикова)	625
Деятельность Словацкого этнографического общества САН в 1982 г. (Петер Салнер)	628

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

СОДЕРЖАНИЕ ЖУРНАЛА ЗА 31-й ГОД ИЗДАНИЯ

INHALT

DIE AUFGABE DER FAMILIE IN DEN ETHNOKULTURELLEN PROZESSEN IN DEN BEDINGUNGEN IN SOZIALISMUS	
Einleitung (B. Filová)	344
Filová, Božena (ČSSR): Die gegenwärtige Familie als Wirkungsort der Traditionen der Lebensweise	350
Drobiževa, L. M. (UdSSR): Ethno-soziologisches Studium der Familie in der UdSSR und die Möglichkeiten der komparativen Forschungen	361
Todorov, D. (Bulgarien): Inhalt, Struktur und Intensität des Kulturverbrauches in der heutigen bulgarischen Familie	367
Biernacka, M. (Polen): Familienbeziehungen in der Dorfgemeinschaft	377
Morvay, J. (Ungarn): Die Wandlungen der Familienfeiertage in der Epoche des Sozialismus	386
Griepentrog, G. (DDR): Zu einigen Veränderungen der Partnerbeziehun-	

gen in den Ehen und Familien der werkstätigen Dorfbevölkerung der Magdeburger Börde zwischen 1900 und 1960	399	sion ethnokultureller Informationen zwischen den Generationen	534
Radovanović, M. (Yugoslawien): Wesentliche Merkmale der gegen- wärtigen Veränderungsprozesse in der dörflichen Familie in Serbien	407	Čukan, J. (ČSSR): Zur Problematik des Familienlebens in den Bergen- arbeiterdörfern im Kapitalismus und im Sozialismus	541
Ždanko, T. A. (UdSSR): Studium der Veränderungen in der traditionellen Familienstruktur der Völker in der Mittleren Asien in der sozialistischen Bedingungen	414	Štibrányiová, T. (ČSSR): Die un- vollständigen Familien als Problem des ethnographischen Studiums	552
Makaveeva, L. (Bulgarien): Ethno- soziale Aspekte in der Entwicklung der heutigen Ehe- und Familienbe- ziehungen	427	Rychlíková, M. (ČSSR): Die Stel- lung der Frau im Rentenalter in der Familie zu Beginn der achziger Jahre des 20. Jahrhunderts	557
Kašuba, M. S. (UdSSR): Traditionen und Innovationen in den Interfami- lienbeziehungen der Völker Yugosla- wiens	435	Sigmundová, M. (ČSSR): Zur Fra- ge des Einkindsystems in der Fami- lie	561
Szyfer, A. (Polen): Die Veränderun- gen in der Volkskultur und das Wir- ken der Tradition in den Mischehen in den nördlichen Gebieten Polens	445	Stoličná, R. (ČSSR): Die Einfluss der Familie auf die Beibehaltung traditioneller Elemente in der Bekös- tigung	569
Antonić, D. (Yugoslawien): Die Autorität des Stammesältesten in der traditionellen und in der heutigen Familie	454	Profantová, Z. (ČSSR): Die Anti- these — ein funktionelles Mittel patri- archale Familienbeziehungen in den slowakischen Sprichwörtern aus- zudrücken	575
Divac, Z. (Yugoslawien): Die derzei- tigen Veränderungen in den Rollen der Familienglieder bei den Zeremonien in der Familie	459	Kočiš, F. (ČSSR): Die Kultur der sprachlichen Äusserungen in der Fami- lie	582
Provazník, D. (ČSSR): Theore- tisch-methodologische Probleme bei der Erforschung der Familie in der ČSSR	466	Gašparíková, V. (ČSSR): Die Fami- lie und die Erzähltradition	588
Malá, E. (ČSSR): Der Einfluss der kul- turellen Orientierung der Familie auf die Kulturentwicklung der Kin- der	479	Kiliánová, G. (ČSSR): Die Bedeu- tung der Beziehungen zwischen den Generationen für die Transmission der volkstümlichen Prosa im Kysuce- Gebiet	593
Robek, A. (ČSSR): Integrations- und Desintegrationstendenzen einer klei- ner ethnischen Gruppe	487	Krekovičová, E. (ČSSR): Die Stel- lung der Familie im Mechanismus der Funktion und Transmission der Volkslieder in der dörflichen Um- welt	601
Heroldová, I. (ČSSR): Die Übergabe ethnokultureller Informationen in ethnisch homogenen und ethnisch he- terogenen Familien	494	RUNDSCHAU	
Pranda, A. (ČSSR): Grundlegende Faktoren des Prozesses der Trans- mission ethnokulturellen Traditio- nen	501	Gruss für PhDr. Michal Markuš, CSc. zum 70. Geburtstag (Adam Pranda)	607
Kandert, J. (ČSSR): Die Struktur der Familie und die Tradition	517	Entwicklung des Interesses für die eth- nographische Forschung der Familie und ihre gegenwärtige Tendenzen in der westlichen Ethnographie (Viera Urbanová)	611
Salner, P. (ČSSR): Die Position der Personen im Rentenalter in der heuti- gen slowakischen ländlichen Fami- lie	524	Zur Frage des ethnokulturellen Cha- racters der gegenwärtigen Familie in Westafrika (Juraaj Vámoš)	617
Ratica, D. (ČSSR): Die Erziehung in der Familie als Form der Transmis-		Internationale Konferenz IKKKB in Szentendre (Ján Botík)	619
		Arbeitsseminar über die ethnischen Prozesse (Magdaléna Paríková)	625
		Tätigkeit der Slowakischen ethnogra- phischen Gesellschaft bei der Slowa-	

kischen Akademie der Wissenschaften im Jahre 1982 (Peter Salner) . 628

BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE

CONTENTS

ROLE OF THE FAMILY IN ETHNO-CULTURAL PROCESSES UNDER THE CONDITIONS OF SOCIALISM

Introduction (Božena Filová)	344
Filová, Božena (Czechoslovakia): The present day family as the place of activity of the traditions charac- terizing the way of life	350
Drobiževa, L. M. (USSR): The eth- nosociological study of the family in the USSR and the possibilities of comparative researches	361
Todorov, D. (Bulgaria): The content, structure and intensity of the present Bulgarian family	367
Biernacka, M. (Poland): The family relationships in the rural communi- ty — traditions and transformations	377
Morvay, J. (Hungary): The transfor- mations of family holidays in the pe- riod of socialism	386
Griepentrog, G. (GDR): On some changes affecting the relationships of partners in marriages and families of the population of Magdeburg region actively involved in the working pro- cess of a small ethnical group	399
Radovanović, M. (Yugoslavia): The fundamental features of the re- cent transformation processes in the village family in Serbia	407
Ždanko, T. A. (USSR): The investi- gation of changes in the traditional family structure in the Middle Asia nations under socialism	414
Makaveeva, L. (Bulgaria): The eth- nosocial aspects in the development of the present day matrimonial and family relationships	427
Kašuba, M. S. (USSR): Traditions and innovations in the intrafamily re- lationships of Yugoslavia nations	435
Szyfer, A. (Poland): The transforma- tions of folk culture and acting of traditions in the mixed families of the northern regions of Poland	445
Antonić, D. (Yugoslavia): The authority of the senior in the tradi- tional and present day family	454
Divac, Z.: (Yugoslavia): The present- day transformations concerning the	

tasks of the family members in ce- remonies	459
Provazník, D. (Czechoslovakia): Theoretical and methodological prob- lems of the family research	466
Malá, E. (Czechoslovakia): The in- fluence of cultural orientation of the family on cultural development of the children	479
Robek, A. (Czechoslovakia): The in- tegration and disintegration tenden- cies of a small ethnical group	487
Heroldová, I. (Czechoslovakia): The transmission of ethnocultural infor- mation in ethnically homogenous and heterogenous families	494
Pranda, A. (Czechoslovakia): The ba- sic factors representing the process of transmitting the ethnocultural tra- ditions	501
Kandert, J. (Czechoslovakia): The structure of family and the tradition	517
Salner, P. (Czechoslovakia): On the status of persons at the retirement age in the present day village family	524
Ratica, D. (Czechoslovakia): The fa- mily upbringing as a form of inter- generation transmission of the eth- nocultural traditions	534
Čukan, J. (Czechoslovakia): On the problems related to the family life of miner's village in capitalism and so- cialism	541
Štibrányiová, T. (Czechoslovakia): Incomplete families as a problem of ethnographical study	552
Rychlíková, M. (Czechoslovakia): On some problems concerning the po- sition of women of retirement age in the village family	557
Sigmundová, M. (Czechoslovakia): To the question dealing with the tra- dition of a single child in family	561
Stoličná, R. (Czechoslovakia): The family influence on preserving the traditional elements in food	569
Profantová, Z. (Czechoslovakia): Antithesis — a functional means of expressing the patriarchal—family relationships in Slovak proverbs	575
Kočiš, F. (Czechoslovakia): The cul- ture of speech utterance in the fa- mily	582
Gašparíková, V. (Czechoslovakia): The family and the tradition of sto- ry-teller	588
Kiliánová, G. (Czechoslovakia): The significance of the intergeneration re- lations for the transmission of folk prose in Kysuce region	593

Krekovičová, E. (Czechoslovakia):
 The position of family in the mechanism of functioning and transmission of songs in the village environment .

601

COMMENTARY

The jubilee of Ph. D. Michal Markuš (Adam Pranda) . . . . .
 The development of interest in ethnographical family research and its presents day trends in western ethnography (Viera Urbancová) . . .

607

611

Ethnocultural character of the present day family in West Africa (Juraj Vámoš) . . . . .
 International conference IKKKB in Szentendre (Ján Botík) . . . . .
 Working seminar on ethnic processes (Magdaléna Paríková) . . . . .
 Activity of the Slovak Ethnographic Society at the Slovak Academy of Sciences in 1982 (Peter Salner) . . . .

617

619

625

628

BOOKREVIEWS AND REPORTS

CONTENTS OF THE 31TH VOLUME

RODINA A ROZPRÁVAČSKÁ TRADÍCIA

VIERA GAŠPARÍKOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Do bádateľského povedomia sa dost hlboko vtisla téza, ktorú razil Walter Anderson: Predpokladom stability určitého ústneho rozprávania v aktívnom repertoári je okolnosť, že rozprávač počul látku častejšie a poväčšine z rôznych strán, od rôznych nositeľov prozaikej tradície.¹ Lenže táto téza pochádza ešte z čias, keď sa folkloristika prevažne orientovala na štúdium sujetov a motívov a keď biologická, ekologická stránka, prehlbovaná v súčasnej dobe aspektami teórie informácie či komunikácie, stála ešte v pozadí.² Ako je známe, zberatelia sa snažili získať čo najviac textov a zachrániť, možno povedať v hodine dvanástej všetko, čo sa zachrániť dalo. Pri tomto zhone či honbe za látkami ako by už neostával čas na ostatné, t. j. na celý kontext a tu predovšetkým na zisťovanie prameňa. Po získaných skúsenostiach môžeme dať Walterovi Andersenovi za pravdu iba v prvej polovičke jeho tézy: Rozprávač počul príbeh častejšie. Stretávame sa v teréne síce s prípadmi, že ne jeden z našich informátorov rozprávanie nezabudol, i keď ho počul iba jediný raz, avšak také zjavy sú celkom ojedinelé a možno ich zaregistrovať iba u interpretov s mimoriadnou pamäťou. V prevažnej väčšine sa teda musel náš informátor rozprávku „naučiť“ tým, že si ju za-

fixoval častejším počúvaním. Opačne je to s druhou polovicou tézy. Aj tu síce mohol rozprávač čerpať svoje podanie z rôznych strán, z rôznych prameňov, avšak poväčšine stačila autorita jedného z jeho predchodcov.

Touto autoritou najčastejšie je, ako sa neustále počas výskumov presviedčame, rozprávačská osobnosť niektorého príslušníka jeho rodiny, staršieho o jednu alebo dve generácie, teda najmä buď otca a matky, alebo starého otca a starej matky. Čiže možno povedať, že ústne, folklórne rozprávanie sa udržiava a šíri predovšetkým v rámci rodiny, a to najmä vtedy, ak prechádza rozprávačské nadanie z jednej generácie na druhú. A že to naozaj tak je, o tom sme sa presvedčili, keď sme pred niekoľkými rokmi podnikli určitý experiment. Zaujímalo nás, čo sa zachovalo z rozprávání, ktoré boli získané v rokoch 1928—1944 v rôznych oblastiach Slovenska takzvanou wollmanovskou akciou. Na vybraných vzorkách z niektorých lokalít sme si mohli potvrdiť, že rozprávania zapísané počas tejto akcie, pokiaľ sa zachovali, žili v podaní priamych potomkov, z ktorých ne jeden zdedil narátorský talent. Za všetkých menujem aspoň Máriu Prokopovú, nar. 1906 v Jablňovom (okr. Bratislava-vidiek), rozprávačku pozoruhodnú nielen tým, že od otca pre-

vzala mnohé rozprávky, ale že otcovo dedičstvo ďalej rozvíjala a v nejednom prípade svoj prameň predstihla.

Napriek tomu, že vplyv rodiny na ďalší život folklórnej prozaickej tradície vedľa iných vplyvov je nesporný, možno nájsť v našich zisteniach závažnú medzeru. Pochádzajú totiž všetky až zo súčasného obdobia a neodrážajú teda niekdajší stav, keď napriek triednej diferenciácii tak ďaleko nepostúpil proces narušovania dedinského spoločenstva, v spektre spomienok však značne idealizovaného. Aj keď ani dnes úplne nevy-mizli susedské posedenia s rôznymi i pracovnými príležitosťami, nezasahuje mimorodinné prostredie, presnejšie informátori mimo okruhu rodiny, zďaleka tak intenzívne a extenzívne do ústnej prozaickej tradície ako kedysi. Rodina sa teda dnes vo vzťahu k ústne šíreným rozprávaniu výraznejšie posunuje na prvé miesto. Výhradné prvenstvo jej prináleží najmä pri príbehoch, spätých skutočne alebo domnele so zážitkom niektorého z predkov, pri príbehoch v podobe rozprávania zo života alebo povestí či poverových podaní a ich paródii. Skrátka pri príbehoch, ktorým sa dáva súborné označenie rodinná prozaická tradícia.

Napriek tomu všetkému by nebolo správne ani dnešné pôsobenie rodiny zveličovať a zjednodušovať. Hoci mnohé rozprávania neprekračujú okruh rodiny — tu okrem toho, čo bolo povedané, máme na mysli i rozprávky pre deti na dobrú noc — existujú sféry ústneho rozprávania, ktoré prichádzajú odinakaľ, či už ide o odraz udalostí alebo situácií všeobecnejšieho dosahu (rozprávanie príbehov z druhej svetovej vojny, anekdoty karikujúce život v obci i mimo nej, ap.), lebo o historiky nevhodné pre domáce prostredie a šírené napr. len v mužskej spoločnosti, či tiež o takzvaný detský folklór, prevažne ten, ktorý deti samé vytvárajú.

Pôsobenie rodiny je ešte aj v iných

smeroch obmedzované. Nemožno zabudnúť, že príliv informácií je dnes omnoho širší než kedysi, keď folklór býval takmer jedinou formou kultúrneho vyžitia, a že v našom storočí sa neobyčajne rozšíril sortiment masovokomunikačných prostriedkov. Ďalej potom celkový civilizačný postup vedie k reštrikcii a rozptylu väčšieho počtu generácií, predtým spoločne žijúcich. Stáva sa, že aj deti sa stále rýchlejšie osamostatňujú, hoci tento všeobecný proces nevedie v socialistickom spoločenstve zďaleka k takým dôsledkom ako v spoločnosti na Západe s negatívnymi javmi stále postupujúceho odcudzovania. Rodina vo svojich širších dimenziách sa tu rozpadá, čo azda najviac prekvapuje vo Švajčiarsku, kde ešte krátko po roku 1945 predstavovala pevný, zdanlivo nenarušiteľný organizmus. V Spojených štátoch dokonca dochádza až k faktu, že dnešné najmladšie pokolenie neraz už ani nepozná svojich starých rodičov; z toho pramení tendencia uskutočňovať napríklad v školách besedy s príslušníkmi najstaršej generácie. Takýto kritický stav v našej spoločnosti nenastáva, avšak zmienená početná reštrikcia a priestorový rozptyl viacerých generácií jednej rodiny nevyhnutne sa u nás odráža v živote ústneho rozprávania.

Na jednej strane teda pozorujeme, ako rodine prináleží ešte stále prvoradé miesto v šírení a udržovaní folklórnych tradícií. Na druhej strane však vidíme i klesajúci vplyv rodiny v tomto smere. Zdalo by sa teda, že ďalšie bádanie je už bezpredmetné. Avšak táto domnienka by bola nesprávna. Keď sme sa v minulom roku pri výskume ľudovej prozaickej tradície v obci Malatiná (okr. Dolný Kubín) zamerali na rodinu Šimrákovcov, zistili sme nielen kontinuitu niektorých rozprávání v troch žijúcich generáciách,⁴ ale aj prechod týchto rozprávání do druhého života mimo okruh rodiny a ich pretavenie do podoby estrádneho vystúpenia, na ktorom sa

podieľajú, resp. podieľali rôzni príslušníci tejto rodiny.⁵

Týmto príkladom chceme zdôrazniť, že s doterajším výskumom folklórnej prozaickej tradície v rámci rodiny ani zďaleka nemôžeme byť spokojní, naopak skôr môžeme hovoriť iba o jeho začiat-

ku. Náš život prechádza podstatnými zmenami, prechádza nimi tiež naša rodina. Jej výskumom môžeme i vo sfére prozaického folklóru odhaliť nejedno skryté zákutie a prispieť tak k plnšiemu postihnútiu úlohy, ktorá prináleží rodine v našej spoločnosti.

POZNÁMKY

- 1 BØDKER, L.: Folk Literature. Copenhagen 1965, s. 124. Tam pod heslom Gesetz der Selbstberichtigung odkazy na ďalšiu literatúru.
- 2 Obrat priniesla predovšetkým nemecká verzia knihy M. K. AZADOVSKÉHO Eine sibirische Märchenerzählerin (FFC 68, Helsinki 1926). Jej prenikavý vplyv na bádateľov rôznych národov sa však prejavoval pomaly, niekedy až po niekoľkých desaťročiach.
- 3 Porov. do tlače pripravenú edíciu, zostavenú zo zberateľskej akcie F. Wollmana, Slovenské ľudové rozprávky II, texty č. 214—223 (rozprávania Blažeja Kostku — Riška).
- 4 Kontinuitu okrem týchto troch žijúcich pokolení sme však mohli v prípade rodiny Šimrákovcov zistovať ešte ďalej, a to s vylúčením jednej generácie, až do šiesteho pokolenia, čo vyplýva z odpovede Amálie Šimrákovej na otázku, od koho počul tieto príbehy jej muž, od ktorého zase rozprávania prevzala sama: *No môj (muž), pánbožko ho osláv, to počul zase od jeho prastarého otca. No.*
- 5 GAŠPARÍKOVÁ, V.: Rozprávač a inovácie v súčasnom sociálnom dosahu jeho repertoáru. Slov. Národop., 31, 1983, s. 37—42.

DIE FAMILIE UND DIE ERZÄHLTRADITION

Zusammenfassung

Walter Anderson stellte die These auf, der Umstand, daß der Erzähler den Stoff der Erzählung öfters und meist von verschiedener Seite, von verschiedenen Trägern der Prosatradition gehört habe, sei die Voraussetzung für die Stabilität einer bestimmten mündlichen Erzählung im aktiven Repertoire. Die Autorin stimmt — nach einem gewissen Zeitabstand — nur der ersten Hälfte dieser These bei, nämlich der Behauptung, daß der Erzähler die Begebenheit öfters gehört haben müsse. Anders verhält es sich jedoch mit der zweiten Hälfte der These, mit der Ansicht, daß der Erzähler die Erzählung von verschiedenen Seiten gehört und aus verschiedenen Quellen geschöpft haben müsse. Nach den Erfahrungen der Autorin genügt zumeist die Autorität eines seiner Vorgänger.

Diese Autorität ist in den meisten Fällen die Erzählerpersönlichkeit eines der Familienangehörigen des Erzählers, der um eine oder zwei Generationen älter ist, also zumeist der Vater und die Mutter oder der Großvater und die Großmutter. Es kann also gesagt werden — und davon hat sich die Autorin auch bei ihren Feldforschungen überzeugt — daß die mündliche Folkloreerzählung vor allem im Rahmen der Familie bewahrt und verbreitet wird, besonders dann, wenn die Prosatradition von einer Generation auf die andere übergeht.

Das ausschließliche Primat gehört der Familie besonders bei Begebenheiten, die tatsächlich oder vermeintlich mit einem Erlebnis eines der Vorfahren zusammenhängt, bei Begebenheiten in der Form von Erzählungen aus dem Leben, bei Sagen

oder abergläubischen Erzählungen und ihren Parodien. Kurz gesagt: bei Begebenheiten, die mit dem Ausdruck Familien-Prosatradition bezeichnet werden.

Trotz dieser Feststellung wäre es unrichtig, den heutigen Einfluß der Familie zu übertreiben und zu simplifizieren. Es gibt Arten der mündlichen Erzählung, die aus anderen Bereichen kommen: Reflexe von Ereignissen und Situationen von allgemeiner Bedeutung und Reichweite, Histörchen, die sich nicht für das häusliche Milieu eignen und nur in Männergesellschaft verbreitet werden, oder Erzählungen aus der sog. Kinderfolklore. Der Einfluß der Familie wird auch durch das Wirken der Massenmedien eingeschränkt, ebenso auch durch den Fortschritt der Zivilisation, der

eine Dispersion von Generationen zur Folge hat, die früher gemeinsam lebten.

Trotzdem konstatiert die Autorin abschließend, daß der Familie immer noch der erste Platz bei der Erhaltung und Verbreitung der Folkloretradition gebührt. Sie bemerkt jedoch, daß man mit der bisherigen Erforschung der Prosatradition im Rahmen der Familie bei weitem nicht zufrieden sein kann, denn so wie das Leben in der sozialistischen Gesellschaft großen Veränderungen unterworfen ist, macht auch die Familie ähnliche Veränderungen durch. Nur durch eine gründliche Erforschung wird es möglich sein, zur besseren Erkenntnis der Rolle beizutragen, die der Familie in der sozialistischen Gemeinschaft zufällt.

СЕМЬЯ И РАССКАЗЧИЦКАЯ ТРАДИЦИЯ

Резюме

Вальтер Андерсон высказал тезис о том, что предпосылкой стабильности определенного устного рассказа в активном репертуаре является обстоятельство, что рассказчик слышал материал часто и большей частью с разных сторон, от разных носителей прозаической традиции. По прошествии определенного времени автор соглашается лишь с первой половиной этого тезиса — что рассказчик слышал историю часто. Но это уже не так в отношении второй части — что рассказчик мог черпать свой материал с разных сторон, из разных источников, поскольку по опыту автору известно, что большей частью достаточен авторитет одного из его предшественников. Таким авторитетом по преимуществу является личность некоторого рассказчика — родственника, старше на одно или два поколения, следовательно, это отец и мать или дедушка и бабушка. То есть можно сказать, что устное фольклорное рассказывание сохранилось и распространяется — как убедила автор в своих полевых исследованиях — прежде всего в рамках семьи, причем главным образом тогда, когда прозаический рассказ передается от одного поколения к другому.

Исключительное первенство принадлежит семье в особенности в историях, связанных действительно или мнимо с переживанием некоторого из предков, в историях в форме рассказа из жизни или преданий, поверий или же пародий на них. Короче, в историях, которым дается общее название „семейная прозаическая традиция“.

Несмотря на это, было бы неправильно преувеличивать или упрощать сегодняшнее воздействие семьи. Существуют сферы устного рассказа, которые приходят из ниоткуда (отражение событий или ситуаций более общего значения, истории, непригодные для домашней среды и распространяемые только в мужском обществе, или так наз. детский фольклор). Воздействие семьи, далее ограничивается ассортиментом средств массовой коммуникации, а также прогрессом цивилизации, который ведет к рассеянию большей части поколений, живших совместно.

Несмотря на это, автор констатирует, что семье все еще принадлежит первостепенное место в распространении и сохранении фольклорных традиций. Однако она предупреждает, что мы совершенно не можем быть удовлетворены существующими ис-

следованиями прозаической традиции в рамках семьи, поскольку жизнь в социалистическом обществе претерпевает изменения, которые не обходят и семью. Только тщательные фундаментальные исследования в

сфере прозаического фольклора будут способствовать более полному постижению роли, которая принадлежит семье в социалистическом обществе.

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej
akadémie vied

Ročník 31, 1983, číslo 3—4

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej
akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. VIERA GAŠPARÍKOVÁ, CSc.

Tajomníčka redakcie
PhDr. Zora Vanovičová

Typografia: *Eva Kovačevičová*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc.,
PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr.
Václav Frolec, CSc., doc. PhDr. Emília
Horváthová, CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová,
CSc., PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr.
Milan Leščák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek,
CSc., PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc.
PhDr. Štefan Mruškovič, CSc., PhDr.
Viera Nosáľová, CSc., PhDr. Adam Pranda,
CSc., prof. PhDr. Antonín Robek, DrSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného
povstania, n. p., Martin

Registr. zn. F 7091

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné pred-
platné Kčs 80,—

Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma
PNS — ÚED, Bratislava, ale aj každá
pošta a doručovateľ. Objednávky do za-
hraničia vybavuje PNS — Ústredná expe-
dičia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6,
884 19 Bratislava.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej aka-
adémie vied, 1983

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой Ака-
демии Наук

Год издания 31, 1983, № 3—4

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р Вера
Гашпарикова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Клемен-
сова 19

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes
der Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Jahrgang 31, 1983. Nr. 3—4. Erscheint vier-
mal im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der
Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und
PhDr. Viera Gašpariková

Redaktion: 813 64 Bratislava, Klemenso-
va 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of
the Slovak Academy of Sciences

Volume 31, 1983, No. 3—4

Published quarterly by VEDA, the Pub-
lishing House of the Slovak Academy of
Sciences

Managing Editors PhDr. Božena Filová
and PhDr. Viera Gašpariková

Editor: 813 64 Bratislava, Klemensova 19

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de
l'Académie slovaque des sciences

Anné 31, 1983, No. 3—4

Paraît quatre fois par an, Editions de VE-
DA, maison d'édition de l'Académie slova-
que des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et
PhDr. Viera Gašpariková

Rédaction: 813 64 Bratislava, Klemensova
19

Distributed in the socialist countries by
SLOVART Ltd., Leningradská 11, Brati-
slava, Czechoslovakia, Distributed in West
Germany and West Berlin by KUBON
UND SAGNER, D-8000 München 34, Post-
fach 68, Bundesrepublik Deutschland. For
all other countries, distribution rights are
held by JOHN BENJAMINS, B. V., Peri-
odical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Am-
sterdam HOLLAND

